Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

УДК 341.322.5:504.1(477)
DOI 10.33244/2617-4154.1(22).2026.133-143

М. Ф. Анісімова,
кандидат юридичних наук, кандидат історичних наук, доцент,
Державний податковий університет
email: anis–m@ukr.net
ORCID 0000-0002-0585–1491;
Я. Ф. Фокін,
кандидат юридичних наук,
Державний податковий університет
email: fokin8@gmail.com
ORCID 0000-0002-4625-2006

ЕКОЦИД У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

У статті досліджено питання доцільності розширення наявного в міжнародному праві переліку міжнародних злочинів за рахунок внесення в нього визначення екоциду як окремого міжнародного злочину. Здійснено аналіз наявних проблем зі змістовним наповненням поняття «екоцид» (зокрема, чіткого визначення кваліфікаційних критеріїв (ознак) цього злочину), зважаючи на серйозну загрозу (інколи до повної їхнього втрати) природним екосистемам загалом та їхнім компонентам, які не здатні відновлюватися самостійно, ризики виникнення надзвичайних екологічних ситуацій, які збільшилися на порядок у сучасних умовах руйнівного впливу на навколишнє природне середовище за рахунок різкої зміни параметрів довкілля у зв'язку з критичною кількістю чинників впливу, активізованих агресивною війною росії проти України, та втрату біорізноманіття в межах держави, що має масштабний негативний вплив на стан довкілля. У зазначеному контексті розглянуто його вплив на процес формування дієвого міжнародного механізму притягнення до відповідальності міжнародних злочинців для забезпечення дії принципу невідворотності покарання як одного із стабілізувальних елементів підтримання світового правопорядку, забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.
© Анісімова М. Ф., Фокін Я. Ф., 2026

Обґрунтовано думку про потребу в криміналізації злочину екоциду в міжнародному праві через внесення його до переліку видів міжнародних злочинів, перелічених у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), оскільки затримка виконання цього нагального завдання фактично «за замовченням унормовує (припускає)» можливість уникнення міжнародної відповідальності для тих осіб, які вже вчинили діяння, що за своєю природою можуть бути кваліфіковані як екоцид.

Висловлено переконання у важливості продовження досліджень зазначеної проблематики в контексті формування нової парадигми міжнародного права, в якій екологічна безпека розглядатиметься як ключовий елемент глобального миру та сталого розвитку, що, безумовно, сприятиме й забезпеченню успішного післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: *міжнародний злочин, міжнародна екологічна безпека, навколишнє природне середовище (НПС), погіршення параметрів довкілля як наслідок критичної кількості чинників впливу, активізованих війною, руйнівний вплив на НПС гібридної війни росії проти України, принцип невідворотності покарання, консолідація зусиль усіх країн світу щодо збереження довкілля, потреба в криміналізації злочину екоциду.*

Постановка проблеми. Одним з нових серйозних викликів геополітичного сьогодення у сфері забезпечення безпеки для міжнародного співтовариства стала війна рф проти України. Цей факт сьогодні є незаперечним, бо вона зруйнувала світовий правопорядок, який міжнародна спільнота колосальними зусиллями створила після Другої світової війни для підтримання відносної стратегічної стабільності. Але це не єдина з тих небезпек, перед якими війна рф проти суверенної України поставила людську цивілізацію. В їхньому списку – руйнація авторитету ООН унаслідок паралічу звичайного режиму роботи Ради Безпеки як гаранта підтримання миру і забезпечення належного функціонування системи колективної безпеки; випуск принципово нових видів зброї та використання новацій у сфері інформаційних технологій для військових цілей, що кардинально змінило характер війни, перетворивши її на гібридну; завдання непоправної шкоди довкіллю в таких катастрофічних масштабах, які провокують серйозні природні катаклізми, що все частіше створюють загрози самому існуванню людства. З огляду на це не дивно, що згадані небезпеки дали новий імпульс для розвитку міжнародного права щодо розширення переліку міжнародних злочинів до п'яти за рахунок введення поняття злочину екоциду.

У тісному зв'язку зі щойно згаданим питанням поповнення переліку міжнародних злочинів за рахунок злочину екоциду є ще одне, не менш важливе питання – чітке визначення кваліфікаційних критеріїв (ознак) цього злочину. Воно навіть викликає більше дискусій серед фахівців (до того ж не тільки юристів, але й екологів), ніж саме питання криміналізації протиправних дій проти природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна проблематика загалом і проблеми охорони довкілля впродовж збройних конфліктів та в постконфліктних зонах уже доволі довго були й залишаються предметом дослідження вчених-юристів. Серед значної кількості досліджень на екологічну проблематику в контексті обраної для наукового аналізу теми нам цікаві праці науковців, що присвячені питанням розробки

концепції міжнародного злочину, їх системи, а також, зокрема, злочину екоциду. Із вітчизняних науковців такими є: О. В. Бринзанська, М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, В. А. Василенко, Р. В. Вереша, М. М. Гнатовський, Г. А. Гончаренко, І. В. Кирєєва, О. М. Ковтун, Ф. І. Кожевников, О. П. Кучинська, М. П. Куцевич, С. М. Мохончук, О. О. Плотніков, Ю. О. Решетов, О. М. Поліщук, Є. Л. Стрельцов, О. В. Шамсутдінов, О. А. Шомпол, В. О. Уколова, Є. О. Уколова, А. В. Фокін, В. І. Чечерський, В. Г. Яворська, а серед зарубіжних: К. Брух, С. Воігт, Е. Давид, Дж. Даймонд, К. Макинтош, Дж. Марлей, М. Наїм, Р. Роджес, Ф. Д. Сэндс, С. К. Филлипс та ін.

Варто зауважити, що в ряді численних публікацій на екологічну тематику кількість тих, що присвячені негативному впливу війни на довкілля України та світу загалом, достатня. І серед них чільне місце займають наукові праці, в яких безпосередньо досліджувався екоцид. Наприклад, О. В. Шамсутдінов, В. І. Чечерський, В. Г. Яворська зосередилися на питаннях визначення та кваліфікаційних ознаках цього злочину [1; 2; 3]. Частина науковців, зокрема О. Плотніков, В. Уколова, Є. Уколова, сфокусувалися під час вивчення зазначеного протиправного діяння на порівнянні підходів до нормативно-правового регулювання екоциду в національному та міжнародному кримінальному праві [4; 5]. У своїй статті Р. В. Вереша, О. П. Кучинська та О. М. Ковтун [6] також розглянули екоцид у цій самій площині, проте окреслення перспектив нормативно-правового регулювання згаданого тяжкого правопорушення в національному та міжнародному кримінальному праві вони зробили через призму нових сучасних викликів, що з усією гостротою постали перед українським суспільством та міжнародним співтовариством з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну.

У зовсім іншому ключі побудувала свою пошукову роботу І. А. Елізбарян. Вона зосередилася на вивченні стану наявних наукових підходів і правових норм, що регулюють питання притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку й аналізі дискусій щодо ефективності міжнародних механізмів контролю за дотриманням екологічної безпеки [7].

Окремої уваги заслуговує робота О. В. Бринзанської, яка поставила собі за мету визначити правову природу екоциду в контексті міжнародного права [8]. Авторка після системного порівняльного аналізу переліку міжнародних злочинів stricto sensu, закріплених насамперед у статуті МКС та інших міжнародних договорах, та злочинів міжнародного характеру (транснаціональних злочинів) дійшла висновку, що, з огляду на ознаки, якими характеризується це діяння, воно потенційно може бути віднесеним як до першої з вищезгаданих груп злочинів, так і до другої. Де саме опиниться екоцид, залежатиме від того, яким шляхом міжнародна спільнота піде: в разі обрання варіанта внесення відповідних змін до Статуту Міжнародного кримінального суду – він стане міжнародним злочином stricto sensu, якщо ж буде прийнято окремий багатосторонній міжнародний договір як універсальний правовий стандарт, тоді екоцид потрапить у групу злочинів міжнародного характеру. До того ж дослідниця наголошує, що кожний з цих варіантів має як свої переваги, так і недоліки [8, с. 51–52]. І з цим важко не погодитись. Крім того, у статті констатується також, що дотепер процес розробки концепції екоциду в міжнародному праві, як діяння з певними кваліфікаційними ознаками, ще не завершений.

Враховуючи наведену аргументацію, обидва авторські висновки видаються слушними. Проте вважаємо, що остаточно вирішити питання щодо місця екоциду в системі міжнародних злочинних діянь без завершення дискусії стосовно чіткого переліку його кваліфікаційних ознак неможливо.

До того ж маємо визнати, що на фоні поточних подій розтягнутої в часі гібридної війни, особливо в повномасштабній її стадії, та з урахуванням тривалих колосальних негативних змін екосистем і порушень рівноваги природних процесів, які загрожують глобальній екологічній безпеці, навіть значна кількість проведених наукових розвідок не знизила актуальності взятої до розгляду проблеми. У таких умовах визнання екоциду окремим видом злочину в міжнародному праві та визначення його місця в існуючій системі злочинів на підставі притаманних йому чітких ознак здатні змінити ситуацію на краще. Це й зумовлює потребу в здійсненні подальших наукових досліджень згаданої проблематики, яка розглядається нами як завдання на цю публікацію в розрізі розгляду вітчизняної й міжнародної практики з акцентом на останню.

Метою статті є вивчення питання доцільності доповнення існуючого переліку міжнародних злочинів, наведеного в Римському статуті Міжнародного кримінального суду, новим їх видом – екоцидом; аналіз змістовного наповнення поняття «екоцид» з огляду на критичні за обсягами й катастрофічні за наслідками масштаби непоправної шкоди довкіллю, які de-facto створюють реальні загрози існуванню людської цивілізації, та його впливу на створення дієвого міжнародного механізму притягнення до відповідальності для забезпечення невідворотності покарання міжнародних злочинців як одного з елементів підтримання світового правопорядку та забезпечення екологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Міжнародного словника Мерріам-Вебстер слово «екоцид» означає руйнування значних територій природного середовища як наслідок діяльності людини [9]. Введенню в науковий обіг термін «екоцид» зобов'язаний В'єтнамській війні (964–1975 рр.), де було вперше використано як засіб впливу на навколишнє середовище хімічну суміш, що викликає онкологічні захворювання і генетичні мутації – «Agent Orange». Але усвідомлення наслідків цього для екосистем відбулося пізніше – лише на початку 1970-х рр. – коли на Конференції з питань війни і національної відповідальності американський біолог Артур У. Галстон – один із авторів її розробки, – назвав цю суміш причиною знищення джунглів В'єтнаму. А вже 1972 року на Конференції ООН із навколишнього середовища людини шведський прем'єр-міністр Улоф Пальме у своїй промові, розглядаючи питання величезних руйнувань, спричинених бомбардуваннями, масштабними будівництвами у природних зонах і використанням гербіцидів, фактично закріпив термін «екоцид», вимагаючи від міжнародної спільноти терміново сфокусуватися на вирішенні зазначених проблем [10].

Наступні періоди були насичені бурхливими обговореннями ідеї екоциду як особливого міжнародного протиправного діяння держави або ж міжнародного злочину, однак у підсумку вона так і не отримала достатнього міжнародного визнання. Нове відродження цієї ідеї відбулося вже на початку 2020-х років, коли міжнародні фахівці на чолі з професором Ф. Сендсом 2021 року розпочали роботу в складі Незалежної експертної групи з правового визначення екоциду. Підсумком її роботи стала дефініція екоциду,

яка містила кваліфікаційні ознаки цього протиправного діяння («незаконні або безглузді дії, скоєні з усвідомленням того, що існує суттєва імовірність серйозної та/або широкомасштабної або довготривалої шкоди навколишньому природному середовищу, спричиненої цими діями» [11]), та пропозиція визнати його п'ятим міжнародним злочином у Римському статуті МКС.

Не залишилися осторонь вирішення зазначеної проблеми і європейські країни. Уряд Бельгії, наприклад, в особі федеральної міністерки довкілля країни Закії Хаттабі, висунув ініціативу створення альянсу прогресивних країн на користь внесення екоциду до Римського статуту МКС [12]. У квітні 2024 року ініціатива була підтримана також інституціями та установами Європейського Союзу: зокрема, Європарламент звернувся до країн-членів Організації з закликом про підтримку визнання екоциду за допомогою його криміналізації в своїх національних законодавствах відповідно до визначення, запропонованого Незалежною експертною панеллю [13], а Європейський Правовий Інститут (The European Law Institute) започаткував активне лобіювання питання визнання екоциду міжнародним злочином.

Наступним кроком на цьому шляху стало ухвалення 25 січня 2023 року довгоочікуваної Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи «Вплив збройних конфліктів на довкілля» (далі – Резолюція). По суті, ключова увага в ній присвячена екоциду під час війни, зокрема, знову ж таки наголошується на потребі в кодифікації поняття «екоцид» як на національному, так і на міжнародному рівнях. І так само в Резолюції пропонується внести зміни до Римського статуту МКС, долучивши до його тексту екоцид як окремий вид злочину [14].

Поряд із зазначеним вище окрему увагу, на нашу думку, варто приділити з'ясуванню специфіки підходів правового регулювання екоциду на національному та міжнародному (універсальному та регіональному) рівнях (на прикладі Європейського регіону). Про національні законодавства зауважимо таке: екоцид як самостійний злочин закріплений у кримінальних нормах далеко не всіх країн. Змістовно схожі до ст. 441 Кримінального кодексу України норми є у внутрішньому законодавстві деяких країн на пострадянському просторі – Молдови, Грузії, Казахстану, Таджикистану, Киргизстану. Але є держави, де норми про екоцид відсутні. Натомість в їхньому законодавстві є норми про умисне спричинення широкомасштабної, тривалої і серйозної шкоди навколишньому середовищу, вчинене під час збройного конфлікту: Австралія, Азербайджан, Естонія, Канада, Сербія, Словенія, ФРН, Фінляндія, Хорватія, Чорногорія [15, с. 159–160]. Звідси випливає, що для випадків, коли екоцид вчинений не в умовах збройного конфлікту (який є контекстуальною ознакою воєнного злочину), кримінальне переслідування за нього можливо буде здійснити тільки в межах відповідальності за екологічні злочини. Це ставить на порядок денний питання про загальне визнання екоциду як потенційного міжнародного злочину, що передбачає взяття державами на себе зобов'язань щодо криміналізації екоциду поза контекстом збройного конфлікту. Але тут за більш детального розбору виявляється певна невідповідність у вимогах міжнародно-правових норм щодо екоциду, пов'язаного зі збройними конфліктами, і норм, прийнятих на рівні ООН стосовно захисту НПС. Її сутність полягає в тому, що останні не встановлюють

зобов'язань держави щодо окремої криміналізації екоциду як управління природними процесами – динаміки, складу чи структури Землі, охоплюючи її біоту, літосферу, гідросферу й атмосферу чи космічного простору, тобто з урахуванням критеріїв масштабності, довготривалості та серйозності шкоди навколишньому природному середовищу [17]. Наявність цієї проблеми визнали й експерти UNEP – Програми ООН з довкілля – ще 2018 року під час проведення дослідження «Стан знань про злочини, які здійснюють серйозний вплив на довкілля» [18, с. 27]. Про нагальну потребу запровадження в міжнародну практику терміна «екоцид» було наголошено також у консультативному висновку Міжнародного трибуналу Монсанто (International Monsanto Tribunal) у справі про спричинення транснаціональною хімічною компанією Монсанто шкоди для здоров'я людей і навколишнього середовища [19]. Як бачимо, конвенційний механізм ООН, декларуючи глобальність проблем екологічної безпеки, переважно складається з політико-правових актів, спрямованих на визначення засад державних політик, в яких не передбачені конкретні зобов'язання в галузі кримінального права. А це означає, що питання криміналізації певних видів поведінки, які посягають на екологічну безпеку планети, залишаються на розсуд держави.

Аналіз міжнародно-правових норм європейського рівня щодо захисту навколишнього природного середовища дає інший результат – у них діяння, які посягають на екологічну безпеку, криміналізовані, тобто вони такі зобов'язання для держав-учасниць передбачають. Наприклад, Конвенція Ради Європи про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального законодавства № 172 (1998 р.), яка так і не набула чинності, бо не набрала свого часу потрібної кількості ратифікацій держав членів РЄ [20], чи новий її варіант – *Конвенція про захист довкілля засобами кримінального права (2025 р.)* [21], яка de-facto є першим міжнародним юридично обов'язковим документом, спрямованим саме на кримінальні аспекти захисту НПС від шкоди. Її вже оцінюють як відповідь на так звану «потрійну планетарну кризу» – зміну клімату, забруднення та втрату біорізноманіття.

Крім значної кількості суттєвих новел, які містяться в Конвенції 2025 р.(порівняно з попередньою Конвенцією 1998 р.), її характерною ознакою є те, що понятійний апарат її статей, їхня структура й ознаки кримінально протиправних діянь змістовно узгоджені із формулюваннями Директиви ЄС 2024/1203 про екологічні злочини. Це зумовлено фактом надання державами-членами ЄС Єврокомісії мандату на участь у розробці Конвенції для забезпечення цілісності права Союзу та його узгодженості з міжнародним правом. А головне те, що новації розділу IV Конвенції, де відтворені положення про криміналізацію діянь, які вже були в Конвенції № 172 (1998 р.), умовно можна поділити на три групи: 1) приписи, що конкретизують заборону, визначену Конвенцією № 172, через виділення спеціальної норми (ст. 15–18); 2) новели (ст. 20–26); 3) положення, що вводить термін «особливо серйозний злочин» (ст. 31), і перелічує його кваліфікаційні ознаки – наявність умислу та зв'язок з одним з альтернативних наслідків (з деталізованим його переліком). Це положення створює можливість оцінювання таких діянь, як або особливо кваліфікованого злочину проти довкілля, або як злочину, що відповідає порогу екоциду, хоча не названий екоцидом з ряду політико-правових міркувань.

Аналогічний підхід знаходимо в Директиві Європейського парламенту та Європейської Ради (PE-CONS 82/23) від 27.02.2024, де в п. 21 йдеться про «кваліфіковані умисні кримінальні злочини, що можуть охоплювати поведінку, яку можна порівняти з екоцидом» [22].

Проте, досліджуючи цю проблематику, потрібно визнати наявність й інших важливих для досягнення кінцевої мети – забезпечення невідворотності покарання міжнародних злочинців – аспектів, як-от: потребу в розробці чітких критеріїв діяння, яке можна вважати екоцидом не лише з правового погляду, а й з урахуванням ідей та принципів природничих наук; вивченні впливу історичного досвіду виплат репарацій за екоцид на політику побудови можливих варіантів таких виплат рф на користь України тощо.

Варто взяти до уваги й те, що відсутність криміналізації цього злочинного діяння в міжнародному праві сьогодні підвищує гостроту й без того болючого питання про притягнення до відповідальності на міжнародному рівні осіб, які вже вчинили діяння, що за своєю природою можуть бути кваліфіковані як екоцид. Бо, згідно з принципами міжнародного кримінального права, пізніше їх неможливо буде притягнути до відповідальності саме за цей злочин.

Розглянемо, наприклад, питання потреби в напрацюванні чітких кваліфікаційних критеріїв екоциду як міжнародного кримінального діяння. Зауважимо, що пропозиції про співпрацю разом з юристами-спеціалістами інших природничих наук (насамперед біологів, екологів, географів, хіміків та ін.) є доречними й обґрунтованими. Такий розширений, із залученням фахівців різного профілю, підхід до обговорення критеріїв екоциду дасть змогу більше об'єктивізувати й доповнити їх, а отже, й відкорегувати саме визначення екоциду.

Перший позитивний досвід у цьому аспекті вже започатковано. Ініціативною групою фахівців, що представляють різні галузеві науки, на підставі використання біотопічного підходу розроблено шість критеріїв екоциду, які враховують різні структурні рівні організації живих систем, унаслідок чого юридичні терміни наповнені відповідними екологічними та біологічними значеннями [23]. Корисність результатів проведеної роботи не викликає жодних сумнівів, бо застосування напрацьованих фахівцями_критеріїв полегшить роботу експертам, даючи змогу їм запропонувати конкретні методики для оцінювання злочинів проти природи й направити свої зусилля на збір доказів здійснення екоциду. Але, як уже зазначалося, то лише перший досвід. І він, на наше переконання, заслуговує на належне продовження й практичне застосування.

Однак мусимо визнати, що, крім прихильників криміналізації екоциду як самостійного складу злочину, існує й альтернативний підхід до вирішення зазначеного питання, а саме розуміння злочину екоциду як особливо кваліфікованого злочину проти довкілля. Для його напрацювання в лютому 2024 року Офіс Генерального прокурора МКС започаткував з метою вироблення нової політики у сфері відповідальності за заподіяння шкоди навколишньому середовищу в рамках механізму МКС громадські слухання. Запит до держав, неурядових організацій, всіх інших зацікавлених суб'єктів стосувався їхніх пропозицій до програмного документа стосовно екологічних злочинів, які, на їх розсуд, мають перебувати в межах юрисдикції МКС; специфіки розслідування та

судового переслідування злочинів, які вчиняються через використання навколишнього природного середовища або мають наслідком заподіяння шкоди НПС; застосування принципу компліментарності та міжнародного співробітництва під час кримінального переслідування міжнародних екологічних злочинів [24]. А вже в грудні 2024 року Офіс Генерального прокурора МКС оприлюднив проєкт програмного документа – Політики щодо екологічних злочинів відповідно до Статуту МКС [25].

За період підготовки проєкту до Офісу надійшло майже 80 подань від різних суб'єктів: держав та окремих державних органів, міждержавних і громадських організацій, а також і від самого Офісу Генерального прокурора та ін. У них були представлені різноманітні підходи, серед яких (після їхнього узагальнення) можна виокремити два ключові: перший – про оцінювання заподіяння шкоди НПС у рамках Статуту МКС у його чинній редакції, та другий – здійснення переслідування за міжнародні екологічні злочини за допомогою їхньої міжнародної криміналізації. Варто зауважити, що частина потенційно життєздатних пропозицій, отриманих Офісом Генерального прокурора, наприклад пропозиція «Amnesty International» (про міжнародну кримінальну відповідальність юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які «роблять значний внесок у токсичне забруднення землі, повітря та води, незаконну вирубку лісів, викиди парникових газів та інші випадки широкого, тривалого та серйозного збитку природному середовищу», що розглядається як злочини проти людяності [12, с. 2]), досі не мають нормативної бази для реалізації. І хоч компромісний варіант для цієї пропозиції вдалось знайти, проте потенційно дискусійні питання проявилися вже на стадії розробки документа, як-от: статус кінцевого документа та можливості його використання не тільки Офісом Генерального прокурора під час розслідування ситуації, а й самим МКС у процесі розгляду справ; виникає й питання можливого неузгодження з ч. 2 ст. 22 Статуту МКС, відповідно до якого визначення злочину підлягає буквальному тлумаченню [13].

Висновки. Отже, натепер міжнародним співтовариством вжиті вагомі зусилля, спрямовані на визнання екоциду окремим міжнародним злочином. Однак фінального найважливішого кроку – закріплення відповідного формулювання в Римському статуті МКС – досі так і не зроблено, що, вочевидь, пов'язано з доволі складною процедурою внесення змін до цього міжнародного договору. З огляду на це та усвідомлюючи нагальну потребу в оперативному вирішенні зазначеного питання, як компромісний варіант, запропоновано альтернативний підхід: на рівні норми-зобов'язання – у *Конвенції Ради Європи про захист довкілля засобами кримінального права (2025 р.),* а також у політико-правовому вимірі – на рівні програмного документа – Політики щодо екологічних злочинів відповідно до Статуту МКС. І хоч, на наше переконання, уніфікований підхід до розуміння екоциду в рамках механізму міжнародної кримінальної юстиції та РЄ, безумовно, був би прийнятним, у жорстких воєнних реаліях сьогодення варіативність у визначенні ознак екоциду у внутрішньому праві як «особливо серйозного злочину», яка допущена і зафіксована в Конвенції РЄ 2025 р., є наслідком компромісу й також спрямована на посилення відповідальності за посягання на навколишнє середовище, що спричинили тяжкі наслідки. Проте не вважаємо його оптимальним, а сприймаємо як допустимий на нинішньому конкретному етапі рубіжний результат, що з часом буде доопрацьований.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шамсутдінов О. В. Конструктивні ознаки складу кримінального правопорушення «екоцид» (ст. 441 КК України). DOI : http://doi.org/10.5281/zenodo.7947532

2. Чечерський В. І. Екоцид: проблемні питання визначення та кваліфікації. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.48

3. Яворська В. Г. Визначення поняття «екоцид» у міжнародному праві та Кримінальному кодексі України. DOI : https://doi.org/10.32782/cuj-2023-3-10

4. Плотніков О. Відповідальність держави-окупанта за екоцид на окупованих територіях за законодавством України та міжнародним правом. DOI : https://doi.org/10.33498/louu-2024-03-021

5. Уколова В. О., Уколова Є. О. Проблема екоциду як екологічного злочину: український та міжнародний досвід. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/90

6. Вереша Р. В., Кучинська О. П., Ковтун О. М. Екоцид у національному та міжнародному кримінальному праві: сучасні виклики та перспективи нормативно-правового регулювання. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.24

7. Елізбарян І. А. Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за екоцид. DOI : https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.314980

8. Бринзанська О. В. Кримінальна відповідальність за екоцид за міжнародним правом. DOI : https://doi.org/10.33098/2078-6670.2023.16.28.48-56

9. Webster's new world dictionary of the American Language. URL : https://www.merriam-webster.com/

10. Конференція ООН з проблем навколишнього середовища. URL : https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972

11. June 2021: historic moment as Independent Expert Panel launches definition of ecocide. URL : https://www.stopecocide.earth/legal-definition

12. Закія Хаттабі. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Закія_Хаттабі

13. Mackintosh K, 'European Parliament votes unanimously for Ecocide' (Opinio Juris, 10.04.2023). URL : http://opiniojuris.org/2023/04/10/european-parliament-votes-unanimously-for-ecocide

14. Прийняття ПАРЄ резолюції «Вплив збройних конфліктів на довкілля» / ЕПЛ. 2023. 27 січня. URL : https://pace.coe.int/en/files/31460/compendium?fbclid=IwAR1mlU6DcvXZhOu9EeIRQqUkCh3j9EK36e5lR5vsjMAnSZtFfLArc-sGcU

15. Куцевич М. П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. Київ, 2007. 274 с.

16. Шутяк С. Злочини проти тварин під час війни. URL : https://justtalk.com.ua/post/zlochini-proti-tvarin-pid-chas-vijni

17. The State of Knowledge of Crimes that have Serious Impacts on the Environment. UN Environment. URL : https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/25713/knowledge_crime_envImpacts.pdf?sequence=1&isAllowed=y

18. International Monsanto Tribunal. URL : https://www.monsanto-tribunal.org/How

19. Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law. Strasbourg. *European Treaty Series.* 1998. № 172. 04.11. URL : https://rm.coe.int/168007f3f4

20. Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law. URL : https://www.coe.int/en/web/cdpc/convention-on-the-protection-of-the-environment-through-criminal-law

21. Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2014/62/EU (PE-CONS 82/24). URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:PE_82_2024_INIT

22. Екоцид в українському і міжнародному законодавстві: поняття, ознаки та критерії / Дідух Я. П., Баран С. І., Кравченко О. В., Куземко А. А, Мойсієнко І. І., Полянська К. В., Ходосовцев О. Є. DOI : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-1139-1153

23. The Office of The Prosecutor launches public consultation on a new policy initiative to advance accountability for environmental crimes under The Rome Statute / International Criminal Court. URL : https://www.icc-cpi.int/news/office-prosecutor-launches-public-consultation-new-policy-initiative-advance-accountability-0

24. Draft policy on environmental crimes under The Rome Statute / The Office of The Prosecutor of International Criminal Court. URL : https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-12/2024-12-18-OTP-Policy-Environmental-Crime.pdf

25. Comment on ICC-OTP Policy on environmental crimes № IOR 30/7864/2024 / Amnesty International. 2024. URL : https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2024/03/IOR3078642024ENGLISH.pdf

26. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнародний документ від 17.07.1998. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

M. F. Anisimova, Y. F. Fokin. ECOCIDE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL CRIMES: LEGAL NATURE AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION

The article examines the issue of the feasibility of expanding the existing list of international crimes in international law by including the definition of ecocide as a separate international crime. An analysis of existing problems with the substantive content of the concept of "ecocide" (in particular, a clear definition of the qualifying criteria (signs) of this crime) is carried out, taking into account the serious threat (sometimes to their complete loss) to natural ecosystems as a whole and their components that are unable to recover independently, the risks of emergency environmental situations, which have increased by an order of magnitude in modern conditions of destructive impact on the environment due to a sharp change in environmental parameters due to a critical number of impact factors activated by Russia's aggressive war against Ukraine, and the loss of biodiversity within the state, which has a large-scale negative impact on the state of the environment and the well-being of Ukrainian society. In this context, its impact on the process of forming an effective international mechanism for holding international criminals accountable is considered to ensure the operation of the principle of the inevitability of punishment as one of the stabilizing elements of maintaining world law, ensuring ecological security and sustainable development.

The idea of the need to criminalize the crime of ecocide in international law by including it in the list of types of international crimes listed in the Rome Statute of the ICC is substantiated, since the delay in the implementation of this urgent task actually "by tacit consent normalizes (assumes)" the possibility of avoiding international responsibility for those persons who have already committed acts that by their nature can be qualified as ecocide.

The author expresses his belief in the importance of continuing research on the above-mentioned issues in the context of forming a new paradigm of international law, in which ecological security will be considered a key element of global peace and sustainable development, which will certainly contribute to ensuring the successful post-war recovery of Ukraine.

Key words: *international crime, international environmental security, natural environment (NE), deterioration of environmental parameters as a result of a critical number of influencing factors activated by the war, destructive impact on the NE of Russia's hybrid war against Ukraine, the principle of inevitability of punishment, consolidation of efforts of all countries of the world to preserve the environment, the need to criminalize the crime of ecocide.*

Дата надходження 26.01.2026
Дата прийняття 02.02.2026
Дата рекомендації 25.03.2026
Дата публікації 15.05.2026